

สำนึกในถิ่นที่อยู่ในย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี¹

Sense of Place in Ubon Ratchathani Old Commercial District

ดนัย นิลสกุล* และนพดล ตั้งสกุล**
Danai Nilsakul and Nopadon Thungsakul

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นกระบวนการค้นหาสำนึกในถิ่นที่อยู่ในคนที่มีสัมพันธ์กับย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า การดำรงอยู่แบบคนในมีสำนึกในถิ่นที่ชัดเจน โดยจะเกิดขึ้นในคนที่มีการใช้ชีวิตที่เติบโตมาพร้อมกับพัฒนาการของย่าน รวมถึงคนที่เข้ามาสัมพันธ์กับย่านเป็นประจำ ได้แก่ คนที่อาศัยอยู่ในย่าน คนที่เข้ามาทำงาน และคนที่มาซื้อสินค้าและใช้บริการ ซึ่งสำนึกในถิ่นที่นี้จะพิจารณาจากการแสดงออกทางด้านประสบการณ์ ความเป็นเจ้าของ ความผูกพัน และการมีส่วนร่วมกับย่าน ส่วนองค์ประกอบภายในย่านที่ทำให้เกิดสำนึกในถิ่นที่ ประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ กิจกรรมวัฒนธรรม ศักยภาพการค้าอยู่ และวิถีชีวิต สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงคุณภาพทางสภาพแวดล้อมของย่านทั้งมิติทางกายภาพและมิติทางสังคมที่ยังคงความสำคัญและมีความหมายต่อผู้คน

ABSTRACT

The article aims for searching sense of place in relation to the old commercial district of Ubon Ratchathani city center, using a combination of research methodology both from quantitative and qualitative methods. The study found that the existence of an “insider” shown an obviously strong in sense of place was found in people who have grown up and spent the life cycle in the district including those who were living, working, buying merchandises and engaging in services. Sense of place was based on the expression of the experience, belonging, attachment and commitment of people who response to the district. Moreover the district’s elements that contribute to a sense of place were its physical, people’ activities, culture, potentiality existence and way of life. These elements have reflected the quality of the environment in both physical dimension and social dimension that is still important and meaningful to them.

คำสำคัญ: สำนึกในถิ่นที่ ย่านการค้าเก่า อุบลราชธานี

Keywords: Sense of Place, Old Commercial District, Ubon Ratchathani

* นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
E-mail: danainil3115@gmail.com

** อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
(บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์เรื่อง ความผูกพันสถานที่และสำนึกในถิ่นที่อยู่ในย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการเผยแพร่และตีพิมพ์จากศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมกลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น)

บทนำ

ภายหลังที่โลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมในระดับท้องถิ่นมีโอกาสถูกคุกคามมากขึ้นจากการพัฒนาที่ไม่สัมพันธ์กับการดำรงอยู่ทางลักษณะเฉพาะของสถานที่ ส่งผลให้เกิดรูปแบบที่ขัดแย้งระหว่างความเก่าและความใหม่ที่ขาดการเชื่อมโยงในบริบทเดิม เป็นการลบหล้างลักษณะเฉพาะและสร้างมาตรฐานทางสภาพแวดล้อมขึ้นมาใหม่ ส่งผลให้เกิดสภาพความไร้ถิ่น (Placelessness) (Relph, 1976) ซึ่งสถานที่ที่มีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งในเชิงความหมายและความรู้สึกกับคนที่อยู่ภายในโดยสะท้อนถึงอัตลักษณ์ต่อกัน การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อสถานที่ทั้งทางกายภาพ รูปแบบกิจกรรม และการใช้งานไม่ได้ส่งผลต่อกายภาพเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อคุณค่าและความหมายภายในสถานที่ด้วย สถานที่จึงมีบทบาทสำคัญในพฤติกรรมและสภาวะทางจิตใจของคนในทีที่แห่งนั้น (Najafi & Kamal, 2011) การทำความเข้าใจกับสถานที่จึงเป็นสิ่งสำคัญเปรียบเสมือนกระบวนการทางประสบการณ์สามารถใช้ตรวจสอบความหมายที่คนรู้สึกผูกพันจนนำไปสู่ความพยายามสร้างสำนึกในถิ่นที่ (Shuhan & Norsidah, 2008) ดังนั้นสำนึกในถิ่นที่จึงมีบทบาทสำคัญมากกว่าเพียงความรู้สึกโหยหาอดีต (Nostalgia) หรือมุมมองเพื่อการท่องเที่ยวที่แสดงเรื่องราวในอดีตของสถานที่แห่งนั้น แต่ยังสะท้อนถึงการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันร่วมกับร่องรอยของอดีต

ย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานีเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 200 ปี เป็นย่านเก่าที่มีชีวิตที่ยังคงมีคนดำรงอยู่ อีกทั้งภายในย่านมีความหลากหลายในการใช้พื้นที่ทั้งพื้นที่พักอาศัย พื้นที่ค้าขาย พื้นที่ส่วนราชการ และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และประกอบพิธีกรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สภาพทั่วไปภายในย่านปรากฏร่องรอยของการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย จึงมีทั้งลักษณะทางกายภาพที่สะท้อนความเป็นอดีตของพื้นที่ในแต่ละช่วงจนถึงลักษณะทางกายภาพที่สร้างขึ้นใหม่เช่นเดียวกับที่พบในเมืองเก่าแห่งอื่นๆ ซึ่งที่ผ่านมายังไม่มีการกระบวนการในการตรวจสอบและประเมินความสัมพันธ์ของคนกับสถานที่ ส่งผลให้แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่ายังขาดความเข้าใจในพื้นที่ในมิติที่สะท้อนขึ้นมาจากสำนึกของคนที่มีสัมพันธ์กับย่านโดยตรง

ในการศึกษานี้ได้นำแนวคิดสำนึกในถิ่นที่มาใช้เพื่อตรวจสอบและประเมินความสัมพันธ์ของคนที่มีต่อย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี จึงเป็นการสะท้อนความสัมพันธ์ให้ปรากฏบนพื้นฐานทางประสบการณ์ของคนที่มีสัมพันธ์กับย่านทั้งที่อาศัยอยู่ภายในและภายนอกย่าน ซึ่งการศึกษาในลักษณะเช่นนี้ยังไม่ปรากฏในการนำมาสำรวจพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าอยู่ในประเทศไทย ในอนาคตจึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการสำรวจกับพื้นที่ในลักษณะดังกล่าวเพื่อทำความเข้าใจและเป็นแนวทางสำหรับนำไปใช้อุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับการรักษามิติทางกายภาพและมิติทางสังคมตลอดจนรักษาความเป็นท้องถิ่นให้ขนานไปกับโลกในปัจจุบันได้

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจสำนึกในถิ่นที่ของคนที่มีสัมพันธ์กับย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี

วิธีการวิจัย

ในการศึกษานี้เป็นการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถานที่ซึ่งเป็นกระบวนการทางด้านจิตวิทยาสภาพแวดล้อม (Environment Psychology) แนวทางการศึกษาได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Multi-method) ระหว่างระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) ในลักษณะการวัดในเชิงความถี่เพื่อแสดงความแตกต่างทางระดับสำนึกและความรู้สึกของคนที่มีสัมพันธ์กับย่าน ร่วมกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เพื่อตีความหมายและอธิบายผลร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณ จึงเป็นการประสานกันระหว่างข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจในความสัมพันธ์ของคนกับย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี โดยดำเนินการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประเภทกลุ่มตัวอย่าง

ในการให้คำจำกัดความของประชากรได้กำหนดจากคนที่เข้าสัมพันธ์กับพื้นที่ย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานีในช่วงเวลาการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2557 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2558 โดยประเภทของประชากรได้ประยุกต์จากแนวการศึกษาของ Hay (1998) ซึ่งแบ่งประเภทประชากรตามช่วงเวลาที่มาสัมพันธ์และตามลักษณะของการเข้ามาในพื้นที่ออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1.1.1 คนที่อาศัยอยู่ภายในย่าน โดยใช้การเข้ามาอยู่ก่อนและหลังปี พ.ศ. 2497 เป็นเกณฑ์ในการแบ่ง เนื่องจากภายหลังการเปิดใช้สะพานเสรีประชาธิปไตย (พ.ศ. 2497) เป็นจุดเปลี่ยนแปลงสำคัญที่ส่งผลให้ย่านการค้าเก่าถูกลดบทบาทลง ซึ่งประชากรคนที่อาศัยอยู่ภายในย่านแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ คนที่อาศัยหรือมีบรรพบุรุษอยู่ในย่านก่อนปี พ.ศ. 2497 (กลุ่ม A1) โดยสถานะของการเข้ามาอาศัยอยู่ในย่าน ได้แก่ เป็นเจ้าของอาคาร มีความสัมพันธ์กับเจ้าของอาคาร ผู้อาศัย และผู้เช่า อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป เพศชายและหญิง และคนที่อาศัยอยู่ในย่านหลังปี พ.ศ. 2497 (กลุ่ม A2) โดยสถานะของการเข้ามาอาศัยอยู่ในย่าน ได้แก่ เป็นเจ้าของอาคาร มีความสัมพันธ์กับเจ้าของอาคาร ผู้อาศัย และผู้เช่า มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป เพศชายและหญิง

1.1.2 คนที่อาศัยอยู่นอกย่าน โดยแบ่งประเภทประชากรออกตามวัตถุประสงค์ของการเข้ามาสัมพันธ์กับย่าน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ คนที่มาทำงาน (กลุ่ม B1) คนที่มาซื้อสินค้าและใช้บริการ (กลุ่ม B2) และคนที่มาท่องเที่ยว (กลุ่ม B3)

1.2 จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

การสำรวจความสัมพันธ์ของคนกับสถานที่เป็นแนวทางการศึกษาทางทัศนคติของคนจึงไม่ใช่การวัดเชิงปริมาณโดยตรง ตัวเลขที่ปรากฏจึงไม่ได้นำมาใช้อธิบายผลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นส่วนหนึ่งที่จะใช้อธิบายร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างปลายเปิด จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการศึกษาความสัมพันธ์ของคนกับสถานที่จะเน้นที่การกระจายตัวของประชากรที่หลากหลายเพื่อความเข้าใจในความสัมพันธ์ซึ่งไม่ได้เน้นในทางจำนวน ผลที่ได้จึงไม่สามารถอ้างอิงสู่ประชากรทั้งหมดได้แต่เพื่อทำความเข้าใจกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มมีทัศนคติต่อย่านอย่างไร โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 63 คน

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละประเภท

ประเภทกลุ่มประชากร		จำนวน
คนที่อาศัยอยู่ภายในย่าน	1) คนที่อาศัยหรือมีบรรพบุรุษอยู่ในย่านก่อนปี พ.ศ. 2497 (กลุ่ม A1)	17 คน
	2) คนที่อาศัยอยู่ในย่านหลังปี พ.ศ. 2497 (กลุ่ม A2)	12 คน
คนที่อาศัยอยู่นอกย่าน	3) คนที่มาทำงาน (กลุ่ม B1)	14 คน
	4) คนที่มาซื้อสินค้าและใช้บริการ (กลุ่ม B2)	11 คน
	5) คนที่มาท่องเที่ยว (กลุ่ม B3)	9 คน

2. การสำรวจสำนึกในถิ่นที่

ในการศึกษานี้ได้ประยุกต์ใช้เกณฑ์การวัดระดับสำนึกในถิ่นที่ของ Shamai (1991) ซึ่งได้พัฒนาขึ้นมาจากแนวทางของ Relph โดยลักษณะเด่นของเกณฑ์ดังกล่าวมีความชัดเจนในการแสดงระดับซึ่งเริ่มจากระดับผิวเผินและเพิ่มขึ้นจนกระทั่งถึงระดับสูงสุด โดยเกณฑ์นี้ครอบคลุมภายในองค์ประกอบของสำนึกในถิ่นที่ใน 4 ด้าน ได้แก่

ประสบการณ์ ความเป็นเจ้าของ ความผูกพัน และการมีส่วนร่วมกับพื้นที่ โดยชุดคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ส่วน จำนวน 12 ข้อ ซึ่งคำถามแต่ละข้อแบ่งระดับการวัดตัวแปร (Level of Measurement) และตามด้วยคำถามปลายเปิด (Open-ended Question) เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายเหตุผล ความคิดเห็นและความรู้สึกประกอบ

ตารางที่ 2 แสดงคำถามที่ใช้ในการสำรวจสำนึกในถิ่นที่ในด้านต่างๆ

มิติสำนึกในถิ่นที่	คำถามวัดระดับสำนึกในถิ่นที่	คำถามปลายเปิด
ด้านประสบการณ์	1) ท่านมี ประสบการณ์ กับย่านนี้ในระดับใด	- ประสบการณ์ที่สำคัญหรือประสบการณ์ประจำกับย่านด้านใด
	2) ท่านมี ความรู้ เกี่ยวกับย่านนี้ในระดับใด	- มีความรู้เกี่ยวกับย่านในอดีตอะไรบ้าง
ด้านความเป็นเจ้าของ	3) ท่านรู้สึกเป็น สมาชิก ของย่านนี้ในระดับใด	- พื้นที่หรือบริเวณใดที่รู้สึกเป็นสมาชิก
	4) ท่าน คุ้นเคย กับย่านนี้ในระดับใด	- พื้นที่หรือบริเวณใดที่รู้สึกคุ้นเคย
ด้านความผูกพัน	5) ท่านรู้สึก ผูกพัน กับย่านนี้ในระดับใด	- ผูกพันกับย่านเพราะอะไร
	6) เมื่อท่านต้องห่างจากย่านนี้ไปอยู่ที่อื่น ท่านจะ คิดถึง ย่านนี้ในระดับใด	- เคยต้องห่างจากย่านแล้วทำให้เกิดความรู้สึกถึงย่านบ้างหรือไม่
	7) ท่านรู้สึก เป็นส่วนหนึ่ง กับย่านนี้ในระดับใด	- รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับย่านเพราะอะไร
	8) ท่านตัดสินใจ ดำรงอยู่ ในย่านนี้ในระดับใด	- ทำไมตัดสินใจมาอยู่/ไม่อยู่ในย่าน
ด้านการมีส่วนร่วม	9) ท่านมีส่วนหรือพร้อมใน การลงทุน ทั้งในแรงกาย กำลังทรัพย์ หรือความสามารถกับกิจกรรมของย่านนี้ในระดับใด	- มีส่วนในการลงทุนกับกิจกรรมอะไรบ้าง
	10) ท่าน มีส่วนร่วม กับกิจกรรมของย่านนี้ในระดับใด	- มีส่วนร่วมกับกิจกรรมใดบ้าง
	11) ท่าน มีส่วนสำคัญ กับกิจกรรมของย่านนี้ในระดับใด	- มีบทบาทกับย่านในกิจกรรมใดบ้าง
	12) ท่านมีส่วนหรือพร้อมที่จะ เสียสละ ทั้งในแรงกาย กำลังทรัพย์ หรือความสามารถกับกิจกรรมของย่านนี้ในระดับใด	- เสียสละกับย่านในกิจกรรมใดบ้าง

การกำหนดตัวเลือกคำตอบโดยใช้การวัดมาตราอันตรภาค (Interval Scale) จำนวน 5 ระดับ ได้แก่ ระดับน้อยมากมี 1 คะแนน ระดับน้อยมี 2 คะแนน ระดับปานกลางมี 3 คะแนน ระดับมากมี 4 คะแนน และระดับสูงมากมี 5 คะแนน ในการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลสำนึกในถิ่นที่มีขั้นตอนดังนี้

2.1 นำค่าเฉลี่ยคะแนนในแต่ละคำถามของคนแต่ละกลุ่มมาสรุประดับสำนึกในถิ่นที่และระดับสำนึกในถิ่นที่มีมิติต่างๆ ทั้ง 4 ด้าน โดยกำหนดช่วงการวัดมาตราอันตรภาคดังนี้

- ช่วงที่ 1 คือ 1.00-1.79 หมายถึง ระดับน้อยมาก
- ช่วงที่ 2 คือ 1.80-2.59 หมายถึง ระดับน้อย
- ช่วงที่ 3 คือ 2.60-3.39 หมายถึง ระดับปานกลาง
- ช่วงที่ 4 คือ 3.40-4.19 หมายถึง ระดับมาก
- ช่วงที่ 5 คือ 4.20-5.00 หมายถึง ระดับสูงมาก

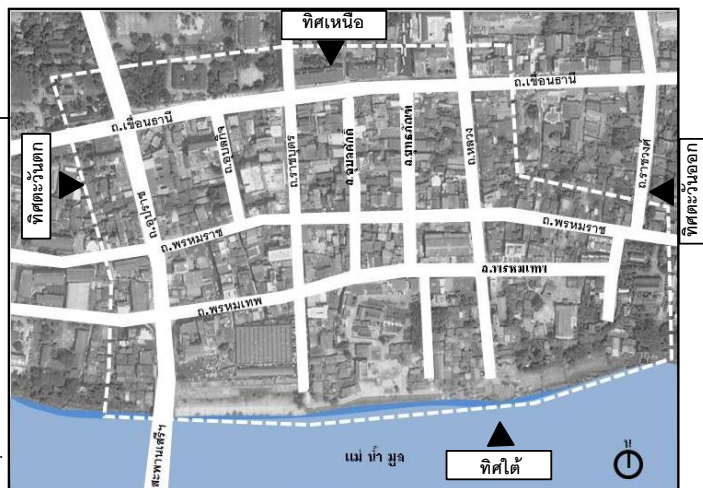
จากนั้นนำผลระดับทางสำนึกในถิ่นที่และมิติทั้ง 4 ด้านของคนแต่ละกลุ่มมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลทั่วไปและคำถามปลายเปิด

2.2 นำผลสรุปของค่าเฉลี่ยสำนึกในถิ่นที่ของคนทั้ง 5 กลุ่มมาสรุปลักษณะการดำรงอยู่ของคนกลุ่มต่างๆ โดยเกณฑ์การแบ่งช่วงของการดำรงอยู่มี 3 ลักษณะดังนี้

- 2.3 จัดกลุ่มคนที่สัมพันธ์กับยานทั้ง 5 กลุ่มแยกตามลักษณะในการดำรงอยู่

พื้นที่ศึกษา

Map showing the location of the Bangkok Water Treatment Plant (อ.เมืองอุบลราชธานี) and the Bangkok Water Treatment Plant (อ.วารินชำราบ) relative to the Chao Phraya River (แม่น้ำมูล).

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี
ที่มา: ปรับปรุงจาก <https://www.google.co.th/maps/@15.1729948,104.8581194,8z>

แนวคิดเกี่ยวกับสำนักในถิ่นที่

1. ความหมายและความสำคัญของสำนักในถิ่นที่

ในความหลากหลายของแนวคิดทางด้านความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสถานที่พบว่าแนวคิดสำนักในถิ่นที่มักถูกนำมาใช้ศึกษาและกล่าวถึงในลำดับต้นๆ แม้ว่าปัจจุบันในวงวิชาการยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับความคลุมเครือของแนวคิด แต่มีความพยายามพัฒนาแนวคิดที่ใช้อธิบายและหาความหมายสำนักในถิ่นที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์ดังกล่าว โดย Relph (1976) อภิปรายถึงสำนักในถิ่นที่คือความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีกับที่ตั้ง เป็นความสามารถในการรับรู้ (Recognize) และอัตลักษณ์ (Identity) สถานที่ที่สามารถสร้างและพัฒนาขึ้นในระยะยาวโดยการเชื่อมต่อของผู้ที่เข้ามาใช้กับพื้นที่ โดยเรียกประสบการณ์ทางสำนักในถิ่นที่ที่มีความเข้มข้นสูงมากกว่า “การดำรงอยู่แบบภายใน (Existential Insideness)” เป็นประสบการณ์เชิงลึกจดจ่อกับสถานที่โดยไร้จิตสำนึกและมีประสบการณ์กับพื้นที่มากขึ้นจนกระทั่งรับรู้ว่าเป็นบ้าน ชุมชน และพื้นที่ของเรา (Seamon & Sowers, 2008) ในส่วน Tuan (1980) เห็นว่าสำนักในถิ่นที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เชิงลึกกับที่ตั้ง โดยอธิบายร่องรอยการดำรงอยู่ที่เกี่ยวข้องระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมกายภาพผ่านวาทกรรม “Topophilia” ซึ่งเปรียบเสมือนความแข็งแกร่งและความประทับใจในความสัมพันธ์สอดคล้องกับ Steele (1981) ที่อธิบายถึงสำนักในถิ่นที่เป็นการสั่งสมการรับรู้ ทัศนคติ และอัตลักษณ์บนพื้นฐานการสร้างความหมายต่อคนและสถานที่ สิ่งเหล่านี้แสดงถึงการบ่มเพาะทางความสัมพันธ์ของระบบนิเวศที่เราอาศัยอยู่ (Cobb, 1977)

การอธิบายสิ่งที่สั่งสมอยู่ภายในคนหรือกลุ่มคนที่มาสัมพันธ์กับสถานที่นั้น นักวิชาการได้เสนอประเด็นที่นำมาใช้อธิบายในหลายมุมมองโดย Dattel อธิบายว่าสำนักในถิ่นที่เป็นกลุ่มของความหลากหลายทางความหมาย สัญลักษณ์ และลักษณะของคนหรือกลุ่มคนที่มีจิตสำนึก (Consciously) และไม่มีจิตสำนึก (Unconsciously) เข้ามามีส่วนร่วมกับลักษณะพิเศษของพื้นที่ (Shamai & Ilatov, 2005) โดย Cross (2001) ชี้ให้เห็นว่าสำนักในถิ่นที่เป็นการร่วมกันระหว่างความสัมพันธ์ของสถานที่กับการเคลื่อนไหวของสังคม กลุ่มความสัมพันธ์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคน จิตวิญญาณ ลัทธิความเชื่อ ตำนาน-เรื่องเล่า ของใช้ในชีวิตประจำวัน และผู้อาศัยอยู่ จากแนวคิดดังกล่าวแสดงถึงประสบการณ์ของคนในการรับรู้สำนักในถิ่นที่ของแต่ละคนหรือกลุ่มคนมีความสำคัญต่อการสร้างสำนักการรับรู้ของคนที่มีต่อสภาพแวดล้อมจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจิตสำนึกทางความรู้สึกที่มีต่อสถานที่ (Najafi & Kamal, 2011) ในส่วน Steele (1981) เสนอว่าเป็นประสบการณ์เฉพาะ (Particular Experience) ของคนกับสถานที่เฉพาะ (Particular Setting) ทำให้เกิดสำนักในถิ่นที่ขึ้นมา แสดงถึงการหลอมรวมตัวกันทางความหมาย รูปแบบทางกายภาพ กิจกรรม และประสบการณ์ของคน (Montgomery, 1998) สอดคล้องกับ Shamai and Ilatov (2005) มีมุมมองต่อสำนักในถิ่นที่เป็นการรวมตัวกันของ 3 สิ่ง คือ สถานที่ตั้ง ภูมิทัศน์ และความเกี่ยวข้องของคน Stedman (2002) สำนักในถิ่นที่จึงเป็นการสั่งสมความรู้ (Cognitive) ความรู้สึก (Affective) และการมีส่วนร่วม (Conative) บนพื้นฐานความหมายที่สร้างขึ้นมาจากคน ทั้ง 3 ส่วนมีความสัมพันธ์กันและส่งผลต่อกัน ดังนั้นภายในแนวคิดสำนักในถิ่นที่จึงสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดทางด้านอัตลักษณ์สถานที่ (Place Identity) ผูกพันสถานที่ (Place Attachment) และพึ่งพาสถานที่ (Place Dependence) ซึ่งเป็นพื้นฐานทางแนวคิดที่ใช้สำรวจความสัมพันธ์ของคนกับสถานที่ในด้านต่างๆ

จากแนวคิดข้างต้นแสดงให้เห็นว่าสำนักในถิ่นที่คือความสัมพันธ์ของคนกับสถานที่โดยผ่านประสบการณ์ในการรับรู้ทางจิตสำนึกและไร้จิตสำนึก สะท้อนภาพรวมของแนวคิดใน 2 องค์ประกอบหลักคือ คน (Person) ที่สั่งสมประสบการณ์ การรับรู้ กิจกรรมทางสังคม ความพอใจ และความผูกพันที่มีกับสถานที่ และสถานที่ (Place) ทั้งในด้านกายภาพและทางสังคมที่ได้ปรากฏถึงลักษณะเฉพาะและความหมายขึ้นมา ซึ่งองค์ประกอบทั้งสองส่วนนี้มีความสัมพันธ์กันมีผลต่อการดำรงอยู่ต่อกัน ดังนั้นสำนักในถิ่นที่จึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของคนที่มีต่อสถานที่ ในการศึกษานี้จึงนำแนวคิดสำนักในถิ่นที่มาใช้เพื่อสะท้อนและประเมินการดำรงอยู่ของคนที่มาสัมพันธ์กับย่านทั้งคนนอกและคนใน สิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนการสั่งสมการรับรู้ทางทัศนคติและอัตลักษณ์บนพื้นฐานทางประสบการณ์

2. ระดับของสำนึกในถิ่นที่

การสร้างความรู้เข้าใจในความสัมพันธ์ของคนกับสถานที่ที่เป็นสิ่งที่ท้าทายในวงวิชาการ วิธีหนึ่งที่นักวิชาการพยายามนำมาใช้ศึกษาคือระเบียบวิธีที่เป็นเชิงประจักษ์เพื่อใช้อธิบายความสัมพันธ์ให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยในแนวทางของนักวิชาการทางสายปรากฏการณ์ศาสตร์เห็นว่าปฏิสัมพันธ์ทางสภาพแวดล้อมของคนหรือกลุ่มคนด้วยการวัดระดับความแตกต่างจะประเมินจากประสบการณ์ภายในที่ตั้ง (Canter, 1977) สอดคล้องกับแนวทางของ Relph นักวิชาการทางสายภูมิศาสตร์ที่สนใจศึกษาความสำคัญของสถานที่ทางสภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวันได้แบ่งกลุ่มทางความแตกต่างของคนออกเป็น 2 ลักษณะคือ คนนอก (Outsideness) แสดงให้เห็นถึงความแปลกแยก (Alienation) ไร้ถิ่น (Homelessness) และเข้ากันไม่ได้ (Not along) กับสถานที่ และคนใน (Insideness) แสดงถึงความเป็นเจ้าของสถานที่ (Belonging to place) มีความลึกและความสมบูรณ์ทางอัตลักษณ์กับสถานที่บนพื้นฐานทางระดับความแตกต่างของการมีส่วนร่วมทางประสบการณ์และความหมาย โดยเรียกว่าการดำรงอยู่แบบคนใน (Existential insideness) (Relph, 1976)

ในส่วนการแบ่งระดับสำนึกในถิ่นที่ของ Shamai (1991) ได้พัฒนาขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากการแบ่งระดับคนในและคนนอกของ Relph โดยเริ่มจากระดับที่ไม่ปรากฏสำนึกในถิ่นที่ ไปจนถึงระดับหลอมรวมและมีส่วนร่วมไปกับสถานที่ การแบ่งระดับนี้ใช้ความแตกต่างและความหลากหลายในความเข้มข้นทางความรู้ ความรู้สึก และพฤติกรรมของคนที่อาศัยอยู่ในสถานที่และช่วงเวลาเดียวกัน โดยแบ่งระดับออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ไม่เกิดสำนึกในถิ่นที่ (Nothing Sense of Place) กลุ่มที่เป็นเจ้าของสถานที่ (Belonging to a Place) กลุ่มที่ผูกพันสถานที่ (Attachment to a Place) และกลุ่มที่มีส่วนร่วมกับสถานที่ (Commitment to a Place) จากกลุ่มดังกล่าว Shamai ได้แบ่งรายละเอียดทางระดับออกเป็น 7 ระดับดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงการแบ่งสำนึกในถิ่นที่ใน 7 ระดับของ Shamai

ประสบการณ์ (Experience)	1) ไม่มีสำนึกในถิ่นที่	- ไม่รู้สึกคุ้นเคยและไม่มีประสบการณ์ในสถานที่
	2) มีความรู้กับสิ่งที่อยู่ในสถานที่	- รู้สึกคุ้นเคยกับสถานที่ - สามารถระบุสัญลักษณ์แต่ไม่สามารถรู้สึกพิเศษที่เชื่อมต่อกับสถานที่และสัญลักษณ์นั้นได้ - ไม่สามารถหลอมรวมตัวเองเข้ากับสถานที่ได้
ความเป็นเจ้าของ (Belonging)	3) เป็นเจ้าของในสถานที่	- รู้สึกคุ้นเคยและมีอารมณ์เชื่อมต่อกับสถานที่ได้ - จำแนกความแตกต่างของสัญลักษณ์ในสถานที่และรับรู้สัญลักษณ์เหล่านี้คือสิ่งที่จะต้องเอาใจใส่และเคารพเป็นพิเศษ
ความผูกพัน (Attachment)	4) ผูกพันกับสถานที่	- รู้สึกผูกพันกับสถานที่อย่างมาก - รับรู้ความหมายและความสำคัญของสถานที่ - รับรู้ลักษณะเฉพาะของสถานที่
	5) ระบุกับเป้าหมายสถานที่	- รู้สึกหลอมรวมไปกับสถานที่ - เป้าหมายของสถานที่คือการจดจำได้ของคน - รู้สึกพอใจกับเป้าหมายของสถานที่ - รู้สึกผูกพันในระดับลึกถึงกับสถานที่
การมีส่วนร่วม (Commitment)	6) เกี่ยวพันในสถานที่	- มีบทบาทกับกิจกรรมที่จัดขึ้นในสถานที่ - มีการลงทุนทั้งเงิน เวลา และความสามารถในกิจกรรมในสถานที่ - แสดงให้เห็นทัศนคติของคนที่มีต่อสถานที่
	7) เสียสละให้กับสถานที่	- เป็นระดับสูงสุดของสำนึกในถิ่นที่ - มีส่วนร่วมในระดับลึก - มีความเสียสละเพื่อคุณลักษณะสำคัญและคุณค่าของสถานที่

ปัจจุบันเกณฑ์ของ Shamai ได้รับความสนใจจากนักวิชาการที่ต้องการศึกษาสำรวจระดับความแตกต่างทางสำนึกในถิ่นที่ในเชิงประจักษ์ ด้วยลักษณะเด่นของเกณฑ์ที่มีความชัดเจนในการแสดงระดับความเข้มข้นทางความรู้สึก และพฤติกรรมโดยเริ่มจากระดับผิวเผินและเพิ่มขึ้นจนถึงระดับสูงสุด โดยแสดงถึงส่วนผสมทางความรู้ อารมณ์ และการมีส่วนร่วมของคนที่เข้ามาสัมผัสกับสถานที่ซึ่งครอบคลุมภายในองค์ประกอบของสำนึกในถิ่นที่ แม้ว่าในแต่ละระดับยังคงมีความเหลื่อมล้ำทางเนื้อหาที่ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจนเพราะด้วยข้อจำกัดทางความรู้สึกที่เป็นนามธรรม แต่เกณฑ์ดังกล่าวก็สามารถนำมาซึ่งความเข้าใจถึงระดับความสัมพันธ์ในความแตกต่างทางความรู้สึกของคนโดยไม่เกี่ยวข้องในเชิงความหมายและทัศนคติ ในการศึกษาครั้งนี้จึงนำเกณฑ์ของ Shamai มาใช้เป็นแนวทางศึกษาสำรวจระดับทางความรู้ ความรู้สึก และพฤติกรรมของคนที่มีมาสัมพันธ์กับย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี

3. สถานะในการดำรงอยู่ของคนที่มีสัมพันธ์กับสถานที่

จากความหมายสำคัญในถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าคุณเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญ ระดับความสัมพันธ์ในแต่ละคนมีความแตกต่างกันไปตามการรับรู้และการพัฒนาความรู้สึก ซึ่งมีตั้งแต่ไม่รู้สึกร่วมกันถึงรู้สึกหลอมรวมไปกับสถานที่ได้ ในแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ของคนกับสถานที่นักวิชาการแบ่งคนออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ ตามสถานะในการดำรงอยู่ดังนี้

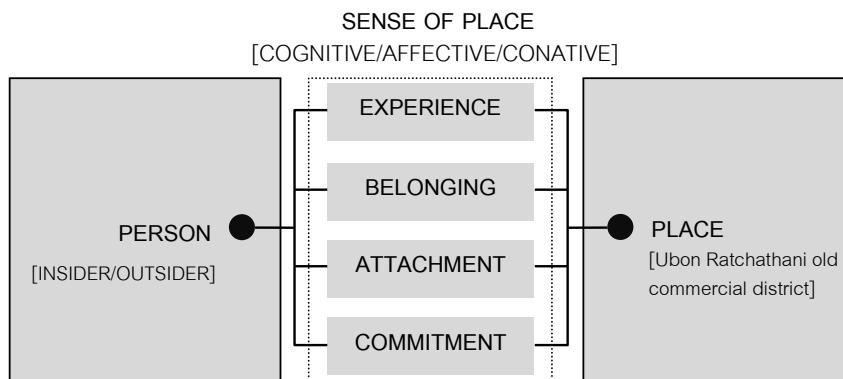
- **คนใน (Insider)** ในการตั้งข้อสังเกตความเป็นคนในของ Relph (1976) นิยามขึ้นจากลักษณะคนที่แสดงถึงความผูกพัน ความเกี่ยวข้อง และการจัดจ้อยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้าใจสถานที่ โดยเรียกว่า การดำรงอยู่แบบภายใน (Existential insideness) เป็นสถานการณ์เชิงลึก มีใจจดจ่ออยู่กับพื้นที่แบบไม่รู้สีกตัว มีประสบการณ์กับคนที่อยู่ทั้งภายในบ้านและสังคมของตัวเองและการรู้สึกได้ถึงการเป็นสมาชิก การอธิบายความหมายของคนในของ Relph เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เข้าใจสถานที่ แนวคิดนี้คือแกนหลักที่ดำรงไว้ในโครงสร้างของสถานที่เสมือนกับว่าสถานที่เป็นสิ่งที่มีความหมายในชีวิตคน โดยแบ่งระดับคนในจากพื้นฐานทางประสบการณ์การมีส่วนร่วมและความหมายออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ความรู้ ประสบการณ์ตรง ความมุ่งมั่นที่จะเข้าใจ และความรู้สึกผูกพันอย่างมาก (Seamon & Sowers, 2008) ในส่วน Hay (1998) เสนอว่าคนในมีความแตกต่างทางเหตุผลของความผูกพันจากทั้งปัจจัยด้านบุคคล สังคมและกายภาพที่คนอาศัยอยู่อย่างยาวนาน บ่อยครั้งที่มีการพัฒนาความรู้สึกนำไปสู่การเกิดสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่ ซึ่ง Hay ได้แบ่งระดับคนในตามระดับความลึกในช่วงเวลาที่มาสัมพันธ์เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและคนพื้นเมือง ทั้งแนวคิดของ Relph และ Hay แสดงถึงความสอดคล้องในทางประสบการณ์และช่วงเวลากับพื้นที่ที่มีทิศทางขนานกัน ดังนั้นช่วงเวลาที่อยู่ในสถานที่ที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ส่งผลต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องกับที่อาศัยอยู่ (Manley & Guise, 1988) อีกทั้งความเป็นคนในจึงเป็นสิ่งคาดการณ์ความผูกพันในเชิงลึกโดยความหมาย คุณค่าทางวัฒนธรรม ประสบการณ์ และคุณภาพทางความสัมพันธ์กับสถานที่ (Shuhan & Norsidah, 2008) คนในจึงเป็นแกนหลักทางโครงสร้างของสถานที่เหมือนกับว่าสถานที่เป็นสิ่งที่มีความหมายในชีวิตของคน (Seamon & Sowers, 2008) ในการดำรงอยู่ลักษณะนี้ Tuan (1980) เรียกว่า “Topophilia” เพื่อใช้แสดงความผูกพันในระดับชาติจนถึงในระดับที่อยู่อาศัยบนพื้นฐานทางความทรงจำและความภาคภูมิใจที่เข้าร่วมสร้างสถานที่ขึ้นมา

- **คนนอก (Outsider)** ในการคาดการณ์ความสัมพันธ์ของคนนอก ซึ่ง Relph เรียกความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ว่าการดำรงอยู่แบบคนนอก (Existential Outsideness) โดยตั้งข้อสังเกตถึงประสบการณ์ในพื้นที่ไม่มากพอจึงส่งผลให้รู้สึกว่าเป็นคนต่างถิ่นและเหินห่างกับถิ่นรวมถึงมีช่วงเวลาอยู่กับพื้นที่ไม่นานและไม่รู้สึกว่าเป็นที่แห่งนั้นคือบ้าน โดยแบ่งระดับทางความรู้สึกออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1. ความรู้สึกเหินห่างหรือรู้สึกอยู่นอกพื้นที่ 2. การมีเจตนาหรือความ

พยายามเข้ามาเกี่ยวข้องกับพื้นที่ และมีความรับรู้กับพื้นที่แต่ยังห่างทางประสบการณ์ (Relph, 1976) ในส่วน Hay (1998) คาดการณ์ความเป็นคนนอกโดยใช้ช่วงเวลาและลักษณะการเข้ามาสัมพันธ์กับสถานที่ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การมาชั่วคราว การมาอยู่ไม่ประจำ และการอพยพมาใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับ Kaltenborn and Williams (2002) คาดการณ์คนนอกถึงความผูกพันของคนที่ย้ายมาปฏิสัมพันธ์กับสถานที่ในระยะเวลาสั้น เช่น นักท่องเที่ยวหรือคนที่เข้ามาแบบชั่วคราวไม่สามารถพัฒนาความผูกพันในระดับสูงได้เมื่อเทียบกับการดำรงอยู่แบบคนในที่ที่มีระยะเวลาการอยู่อาศัยยาวนานกว่า การดำรงอยู่แบบคนนอกนี้ Tuan (1980) เรียกว่า “Topophobia” คือความรู้สึกถึงการขับออก ความกลัว ความคุกคาม และความไร้ค่าเมื่ออยู่ในสถานที่แห่งนั้น ในอีกด้านหนึ่งการเกิดความผูกพันของคนนอกนั้น ในมุมมองของ Stedman (2006) เห็นว่าสามารถเกิดขึ้นได้โดยการเชื่อมต่อกับความรู้สึกกับลักษณะทางสภาพแวดล้อม เพราะเป็นองค์ประกอบที่สังเกตได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Narsar (1989) โดยคนสามารถสร้างความทรงจำกับในความแตกต่างทางองค์ประกอบที่ไม่ซับซ้อนได้ ดังนั้นการคาดการณ์ความสัมพันธ์ของคนนอกเกิดขึ้นได้ในระดับผิวเผิน โดย Stedman (2006) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงคนที่เข้ามาอยู่ใหม่มีสถานะเป็นผู้บริโภคมากกว่าเป็นผู้สร้างสถานที่แห่งนั้น ประกอบกับเวลาที่สั้นของการได้เข้ามาสัมพันธ์กับสถานที่ไม่สามารถพัฒนาความรู้สึกผูกพันและส่งผ่านคุณค่าของสังคมขึ้นมาได้จริงๆ เพราะไม่ได้มีส่วนร่วมในการสร้างขึ้นมา ตลอดจนการนำรูปแบบทางสังคมและทางกายภาพเข้ามาของคนต่างถิ่นเป็นสิ่งอันตรายต่อลักษณะจริงของสถานที่

การคาดการณ์ความสัมพันธ์กับสถานที่ของคนในและคนนอกสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางช่วงเวลาและประสบการณ์ที่เข้ามาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการเชื่อมต่อของคนกับมิติทางสถานที่ทั้งในด้านสังคมและกายภาพ สิ่งเหล่านี้แสดงถึงความสำคัญของสถานที่กับการดำรงอยู่ของคนมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางสำนักในถิ่นที่ ระดับสำนักในถิ่นที่ และสถานะในการดำรงอยู่ของคนที่มาสัมพันธ์กับสถานที่นำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดเพื่อใช้ศึกษาในครั้งนี้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ผังแสดงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ผลการวิจัย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์สำนักในถิ่นที่ของคนที่มาสัมพันธ์กับย่านทั้ง 5 กลุ่ม (กลุ่ม A1 A2 B1 B2 และ B3) นำมาสรุปได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปข้อมูลระดับสำนึกในถิ่นที่และระดับมิติต่างๆ ของคนทั้ง 5 กลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	มิติต่างสำนึกในถิ่นที่				สำนึกในถิ่นที่
	ประสบการณ์	ความเป็นเจ้าของ	ความผูกพัน	การมีส่วนร่วม	
A1 (N=17)	3.97 (มาก)	3.97 (มาก)	4.66 (สูงมาก)	3.40 (มาก)	4.00 (มาก)
A2 (N=12)	3.38 (ปานกลาง)	3.46 (มาก)	3.96 (มาก)	3.37 (ปานกลาง)	3.49 (มาก)
B1 (N=14)	3.14 (ปานกลาง)	3.43 (มาก)	3.75 (มาก)	3.27 (ปานกลาง)	3.40 (มาก)
B2 (N=11)	3.41 (มาก)	3.55 (มาก)	3.77 (มาก)	2.91 (ปานกลาง)	3.41 (มาก)
B3 (N=9)	1.39 (น้อยมาก)	1.17 (น้อยมาก)	1.36 (น้อยมาก)	1.33 (น้อยมาก)	1.31 (น้อยมาก)

คนที่สัมพันธ์กับย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานีพบว่าปรากฏความแตกต่างทางระดับสำนึกในถิ่นที่ใน 2 ระดับคือ สำนึกในถิ่นที่ระดับ “มาก” แสดงถึงการดำรงอยู่แบบคนใน (Insider) ได้แก่ คนกลุ่ม A1 A2 B1 และ B2 และสำนึกในถิ่นที่ระดับ “น้อยมาก” แสดงถึงการดำรงอยู่แบบคนนอก (Outsider) ได้แก่ คนกลุ่ม B3 โดยทั้ง 2 ระดับมีรายละเอียดดังนี้

1. **สำนึกในถิ่นที่ในระดับ “มาก”** จากข้อมูลพบว่าระดับมิติต่างๆ ของคนทั้ง 4 กลุ่ม (A1 A2 B1 และ B2) มีความสอดคล้องและแตกต่างกัน ในการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละมิติต่างสำนึกในถิ่นที่มีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 แสดงระดับมิติต่างๆ ของกลุ่มที่มีสำนึกในถิ่นที่ในระดับ “มาก”

กลุ่ม ตัวอย่าง	มิติต่างสำนึกในถิ่นที่				สำนึกในถิ่นที่
	ประสบการณ์	ความเป็นเจ้าของ	ความผูกพัน	การมีส่วนร่วม	
A1	มาก	มาก	สูงมาก	มาก	มาก
A2	ปานกลาง	มาก	มาก	ปานกลาง	มาก
B1	ปานกลาง	มาก	มาก	ปานกลาง	มาก
B2	มาก	มาก	มาก	ปานกลาง	มาก

1.00-1.79 หมายถึง ระดับน้อยมาก 1.80-2.59 หมายถึง ระดับน้อย 2.60-3.39 หมายถึง ระดับปานกลาง
3.40-4.19 หมายถึง ระดับมาก 4.20-5.00 หมายถึง ระดับสูงมาก

1.1 มิติต่างประสบการณ์ จากผลการศึกษาพบว่าคนในมิติต่างประสบการณ์ใน 2 ระดับคือ

- มิติต่างประสบการณ์ระดับ “มาก” ได้แก่ คนที่อาศัยอยู่หรือมีบรรพบุรุษอยู่มาก่อนปี พ.ศ. 2497 (กลุ่ม A1) และคนที่มาซื้อสินค้าและใช้บริการ (กลุ่ม B2) แสดงถึงคนทั้งสองกลุ่มมีช่วงเวลาสัมพันธ์กับย่านสูง โดยคนกลุ่ม A1 ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตมากับย่านและมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับย่านเป็นประจำ เกิดการสะสมประสบการณ์และความรู้โดยส่วนใหญ่มาจากประสบการณ์ตรงที่ได้มาสัมพันธ์กับสถานที่ต่างๆ ในย่านในช่วง 70 ปีที่ผ่านมา เช่น เคยมาซื้อของที่ตลาดหลวง เคยขึ้นเรือบริเวณท่าน้ำเก่า เคยเข้าไปพิพิธภัณฑ์เมื่อครั้งใช้เป็นที่พักการของศาลา

กลางจังหวัด เป็นต้น ซึ่งสถานที่เหล่านี้ในปัจจุบันบางส่วนได้เปลี่ยนแปลงการใช้งานและบางส่วนได้ยุติกิจกรรมไปแล้ว รวมถึงความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ตรงและที่ได้รับมาจากคนรุ่นก่อนๆ เช่น เหตุการณ์ในย่านช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เรื่องราวสถานที่สำคัญต่างๆ ในอดีตของย่านเป็นต้น ในส่วนคนกลุ่ม B2 โดยส่วนใหญ่เป็นประสบการณ์ที่มาซื้อสินค้าและใช้บริการภายในย่านเป็นประจำ ทำให้ย่านนี้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน แสดงถึงพื้นที่ภายในย่านยังคงตอบสนองทางด้านการใช้สอยที่มีความหลากหลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีทั้งตลาดสดและแหล่งร้านค้าที่มีสินค้าประเภทเดียวกัน เช่น แหล่งขายทองคำ แหล่งขายผ้า แหล่งขายสังฆภัณฑ์ แหล่งขายเครื่องจักสาน เป็นต้น รวมถึงเป็นที่ตั้งของสำนักงานทั้งส่วนราชการและเอกชนได้แก่ ธนาคาร พิพิธภัณฑ์ หอสมุด โรงพยาบาล สำนักงานสรรพากรจังหวัดฯ เป็นต้น ความหลากหลายทางองค์ประกอบเหล่านี้นำคนที่อาศัยอยู่นอกย่านเข้ามาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

- มิติทางประสบการณ์ระดับ “ปานกลาง” ได้แก่ คนที่อาศัยอยู่ในย่านหลังปี พ.ศ. 2497 (กลุ่ม A2) และคนที่มาทำงาน (กลุ่ม B1) โดยคนกลุ่ม A2 และ B1 เป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายในระยะเวลาที่เข้ามาสัมพันธ์กับย่านสูง โดยมีตั้งแต่เริ่มเข้ามาสัมพันธ์ในเวลาไม่นานไปจนถึงสัมพันธ์กับย่านมาอย่างยาวนาน คนที่มีช่วงเวลาที่ยังสัมพันธ์กับย่านมาอย่างยาวนานมีประสบการณ์ที่เติบโตมากับย่านและมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับย่านเป็นประจำทั้งก่อนและหลังจากการเข้ามาอาศัยอยู่ในย่าน เช่น เคยเข้ามาใช้พื้นที่ในสมัยเรียนจึงมีประสบการณ์กับพื้นที่มาก่อน เคยมาซื้อของแถวนี้และมีญาติอยู่แถวนี้มาก่อน เคยค้าขายอยู่บริเวณนี้มานาน เคยเข้ามาใช้พื้นที่นี้มาก่อน เป็นต้น ในส่วนด้านความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้เกี่ยวกับย่านในช่วงหลัง 40 ปีที่ผ่านมามากกว่าความรู้เกี่ยวกับย่านในเชิงลึก ตัวอย่างเช่น รู้จักวัดและสถานที่สำคัญต่างๆ ร้านอาหารเก่าๆ วัด และเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ในย่าน เป็นต้น

1.2 มิติความเป็นเจ้าของ จากผลการศึกษาพบว่าคนในทั้ง 4 กลุ่มมีมิติความเป็นเจ้าของในระดับ “มาก” โดยคนที่อาศัยอยู่ในย่านมีความรู้สึกด้วยเหตุผล เช่น อยู่ในย่านนี้มาตั้งแต่รุ่นตายาย ความเป็นพ่อค้าจึงรู้จักคนหลายพื้นที่ คู่กันเคยมาตั้งแต่อ่อนเข้ามาอยู่ในย่าน เป็นต้น แสดงถึงคนที่อาศัยอยู่ในย่านมีระยะเวลาสัมพันธ์กับย่านทั้งที่เติบโตมากับย่านและมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับย่านเป็นประจำ ในส่วนคนที่อาศัยอยู่นอกย่านมีช่วงเวลาที่ยังสัมพันธ์กับย่านทั้งระยะสั้นและระยะยาวแต่มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์อยู่เป็นประจำเชื่อมต่อความรู้สึกด้วยเหตุผล เช่น เคยมีเพื่อนอยู่บริเวณนี้ เคยอาศัยอยู่บริเวณนี้ เคยมาซื้อของบริเวณนี้เป็นประจำ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความคุ้นเคยและเป็นสมาชิกกับย่าน สะท้อนกิจกรรมภายในย่านและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมในย่านเกิดขึ้นสูงทำให้รู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในย่าน เป็นสิ่งที่แสดงถึงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเชิงลึกมากกว่าความคุ้นเคยกับทางกายภาพเพียงอย่างเดียว

1.3 มิติความผูกพัน จากผลการศึกษาพบว่าคนในสัมพันธ์กับย่านมีความรู้สึกในมิตินี้ 2 ระดับ คือ

- มิติความผูกพันในระดับ “สูงมาก” ได้แก่ คนที่อาศัยอยู่หรือมีบรรพบุรุษอยู่ก่อนปี พ.ศ. 2497 (กลุ่ม A1) โดยมีเหตุผลของความผูกพัน เช่น อยู่ที่นี่มานาน เกิดที่นี่ มีชีวิตอยู่ได้เพราะค้าขายในย่านนี้ เป็นต้น ซึ่งเหตุผลดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการผูกพันในวิถีชีวิตที่เติบโตและอาศัยอยู่ในย่าน สะท้อนถึงระยะเวลาของการอยู่อาศัยที่ยาวนานและการดำรงอยู่ในสถานที่สืบต่อมาจากบรรพบุรุษที่ได้ร่วมสร้างความเป็นย่านการค้าขึ้นมา ส่งผลให้สถานที่แห่งนี้มีความหมายต่อการดำรงชีวิตนำไปสู่การแสดงออกถึงความผูกพันในระดับ “สูงมาก” และสูงกว่าคนกลุ่มอื่นๆ

- มิติความผูกพันในระดับ “มาก” ได้แก่ คนที่อาศัยอยู่ในย่านหลังปี พ.ศ. 2497 (กลุ่ม A2) คนที่มาทำงาน (กลุ่ม B1) และคนที่มาซื้อสินค้าและใช้บริการ (กลุ่ม B2) โดยคนกลุ่ม A2 มีความหลากหลายของช่วงเวลาในการเข้ามาอยู่อาศัย คนที่อาศัยอยู่มาอย่างยาวนานมีเหตุผลในความผูกพัน เช่น เปิดร้านขายมานานและยังคงมีลูกค้าเข้ามาซื้อเพราะแถวนี้ไม่มีคู่แข่งจึงยังสามารถประกอบธุรกิจได้ เข้ามาใช้ชีวิตอยู่แถวนี้มาตั้งแต่เปิดร้าน เป็นต้น คนกลุ่มนี้จึงมีระยะเวลาสามารถสร้างความรู้สึกร่วมผูกพัน การเป็นส่วนหนึ่งและการตัดสินใจอยู่กับย่านในระดับมาก และ

ในส่วนคนที่มิมีระยะเวลาเข้ามาอาศัยอยู่ในย่านไม่นานมีทั้งผูกพันกับย่านจึงตัดสินใจเข้ามาทำธุรกิจภายในย่านและความชอบในด้านศักยภาพของย่าน โดยส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้เคยมีช่วงเวลาที่เข้ามาสัมพันธ์กับย่านมาก่อน ซึ่งมีความคุ้นเคยและเล็งเห็นศักยภาพของย่านที่สามารถทำการค้าและอยู่อาศัยได้จึงการตัดสินใจเข้ามาอยู่ ดังนั้นมิติความผูกพันกับย่านจึงสะท้อนระยะเวลาที่เข้ามาสัมพันธ์กับย่านทั้งก่อนและหลังการเข้ามาอาศัยอยู่ในส่วนคนกลุ่ม B1 ที่เข้ามาทำงานภายในย่านมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับย่านเป็นประจำโดยมีเหตุผลในความผูกพัน เช่น การดำรงชีวิตต้องพึ่งพาย่านนี้ชอบย่านนี้เพราะน่าอยู่ ต้องเข้ามาทำงานทุกวัน เห็นวิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละปีมาตลอด เป็นพื้นที่ทำมาหากิน มีร้านค้าเจ้าประจำอยู่ในย่าน เป็นต้น แสดงถึงความพอใจกับย่านด้วยปัจจัยทางคุณภาพของย่านที่รองรับการดำรงชีวิต และในส่วนคนกลุ่ม B2 มีเหตุผลในความผูกพัน เช่น เข้ามาในย่านเป็นประจำ รู้สึกเหมือนโตมากับย่านนี้เป็นคนในเมืองอุบลราชธานี มาที่นี่ประจำ วิถีชีวิตยังคงเกี่ยวพันกับย่านแห่งนี้ เป็นต้น สะท้อนถึงการเข้ามาซื้อสินค้าและบริการภายในย่านอย่างต่อเนื่องทำให้ย่านนี้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน โดยทั้งคน 3 กลุ่ม มีความเชื่อมต่อในมิติความผูกพันกับย่านด้วยการสัมพันธ์กับย่านเป็นประจำและด้วยความชอบความพอใจทั้งในด้านศักยภาพและคุณภาพของย่านทั้งด้านกายภาพและด้านสังคม

1.4 มิติการมีส่วนร่วม จากผลการศึกษาพบว่าคนในมีส่วนร่วมกัย่านนี้ 2 ระดับ คือ

- มิติการมีส่วนร่วมในระดับ “มาก” ได้แก่ คนที่อาศัยอยู่หรือมีบรรพบุรุษอยู่มาก่อนปี พ.ศ. 2497 (กลุ่ม A1) ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรม เช่น งานเทียนพรรษา งานสงกรานต์ งานจิวประจำปี งานทำบุญเลี้ยงพระในช่วงวันสำคัญ เป็นต้น ในส่วนการร่วมบริจาคและช่วยสนับสนุนในกิจกรรม เช่น การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน ร่วมบริจาครางวัลในงานวันเด็กและวันปีใหม่ของพิพิธภัณฑ์ บริจาคทำต้นเทียนตามวัดต่างๆ บริจาคให้กับอุบลวานิชสมาคม เป็นต้น และการมีบทบาทในการกำหนดกิจกรรม เช่น การจัดทำบุญเลี้ยงพระในช่วงปีใหม่ของทุกปี การจัดกิจกรรมตกแต่งโคมไฟในช่วงตรุษจีน เป็นต้น ซึ่งคนกลุ่มนี้มีบทบาทในกิจกรรมมากกว่าคนในกลุ่มอื่นๆ เพราะมีช่วงเวลาของการอยู่อาศัยที่ยาวนานและมีบทบาทที่สืบต่อมาจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นคนเก่าแก่และเป็นที่เคารพนับถือของคนในย่าน สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของคนกลุ่มนี้กับย่านที่ยังคงจะรักษา สืบต่อ ตลอดจนริเริ่มกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ย่านมีชีวิตและคงเอกลักษณ์ของย่านเอาไว้

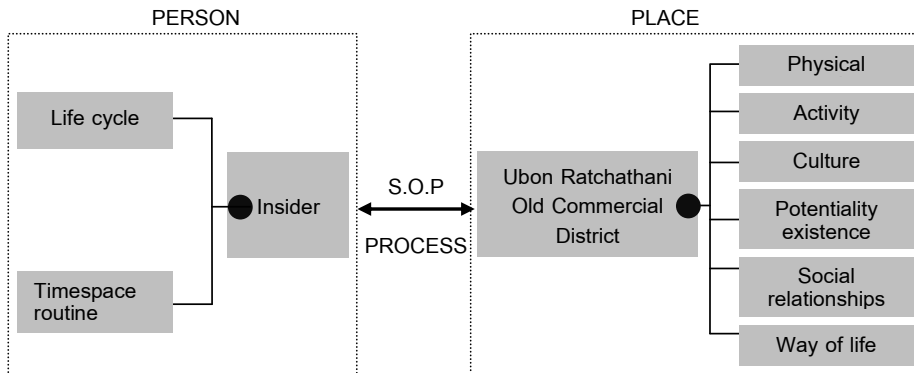
- มิติการมีส่วนร่วมในระดับ “ปานกลาง” ได้แก่ คนที่อาศัยอยู่ภายในย่านหลังปี พ.ศ. 2497 (กลุ่ม A2) คนที่มาทำงาน (กลุ่ม B1) และคนที่มาซื้อสินค้าและใช้บริการ (กลุ่ม B2) โดยส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการเข้าร่วมและสนับสนุนในกิจกรรม เช่น งานถนนคนเดิน งานศาลเจ้าพู่ทอ้ง งานลอยกระทง งานไหลเรือไฟ งานเทียนพรรษา งานเยือนชุมชนเก่า งานบุญตามวัดต่างๆ เป็นต้น ในส่วนการเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดกิจกรรม ได้แก่ งานฮักเฟสดีวัลซึ่งจัดขึ้นบริเวณทุ่งศรีเมือง เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าคนกลุ่ม A2 B1 และ B2 มีส่วนร่วมและสนับสนุนกับกิจกรรมในย่านมาก กว่าการมีบทบาทในการกำหนดกิจกรรม

ความสัมพันธ์ของคนในกับย่านในทั้ง 4 มิติ สะท้อนถึงปัจจัยที่เกิดขึ้นทั้งเกี่ยวกับคนและย่านดังนี้

1) ปัจจัยเกี่ยวกับคน โดยพบว่าการมีวงชีวิตที่เติบโตมากับย่าน (Life Cycle) และมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับย่านเป็นประจำ (Time-space Routine) ทั้ง 2 สิ่งแสดงถึงเวลาคือตัวกลางสำคัญในการเชื่อมต่อความสัมพันธ์กับย่านที่ส่งผลให้คนเกิดสำนึกในถิ่นที่

2) ปัจจัยภายในย่าน จากการที่คนในมีประสบการณ์ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความผูกพัน และมีส่วนร่วมกัย่าน สะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบภายในย่านที่นำคนมาสัมพันธ์ในด้านต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ (Physical) กิจกรรม (Activity) วัฒนธรรม (Culture) ศักยภาพการดำรงอยู่ (Potentiality Existence)

วิถีชีวิต (Way of Life) และความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานีที่สัมพันธ์กับคนทั้งทางด้านสังคมและทางกายภาพที่มีความหมายและความสำคัญต่อคน

ภาพที่ 3 แสดงปัจจัยที่ส่งผลต่อสำนึกในถิ่นที่ของคนในกับพื้นที่การค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี

ภาพที่ 4 แสดงองค์ประกอบภายในย่านที่ส่งผลต่อสำนึกในถิ่นที่

2. สำนักในถิ่นที่อยู่ในระดับ “น้อย” ได้แก่ คนที่มาท่องเที่ยว (กลุ่ม B3) โดยสรุปในภาพรวมสำนักในถิ่นที่ดังนี้ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 แสดงระดับมิติด้านต่างๆ ของกลุ่มที่มีสำนักในถิ่นที่อยู่ในระดับ “น้อยมาก”

กลุ่มตัวอย่าง	มิติทางสำนักในถิ่นที่				สำนักในถิ่นที่
	ประสบการณ์	ความเป็นเจ้าของ	ความผูกพัน	การมีส่วนร่วม	
B3	น้อยมาก	น้อยมาก	น้อยมาก	น้อยมาก	น้อยมาก

จากผลการศึกษาสำนักในถิ่นที่ของคนกลุ่ม B3 ทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาจากภายในและภายนอกจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าสำนักในถิ่นที่ทั้ง 4 มิติ อยู่ในระดับน้อยมาก สะท้อนถึงการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับย่านในลักษณะชั่วคราวเพราะมีช่วงเวลากับพื้นที่ไม่มากและขาดประสบการณ์กับพื้นที่จึงไม่สามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่ทั้งในทางกายภาพและทางสังคมของย่านได้มากพอ

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาโดยพบว่าย่านการค้าเก่าอุบลราชธานีเป็นย่านที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและยังคงเป็นย่านที่มีชีวิตต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันจึงเป็นย่านที่มีสำนักในถิ่นที่สูง ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากคนที่มั่งงิชีวิตเติบโตมากับย่านและสัมพันธ์กับย่านเป็นประจำซึ่งมีการดำรงอยู่แบบคนใน ส่วนคนที่สัมพันธ์กับย่านในลักษณะชั่วคราวและไม่ต่อเนื่องสร้างความสัมพันธ์กับย่านได้น้อยจึงมีการดำรงอยู่แบบคนนอก โดยนำมาอภิปรายผลทั้ง 2 ส่วนดังนี้

1. การดำรงอยู่แบบคนใน (Insider) ซึ่งมีสำนักในถิ่นที่มาก ส่วนใหญ่เป็นคนที่อาศัยอยู่ในย่าน คนที่มาทำงาน และคนที่มาซื้อสินค้าและใช้บริการ โดยคนเหล่านี้มีทั้งที่มั่งงิชีวิตเติบโตมากับย่านและมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับย่านเป็นประจำ ส่งผลต่อการเชื่อมโยงกับย่านในแต่ละด้านคือ 1) ด้านประสบการณ์ เป็นการสะสมประสบการณ์ตรงตามระยะ เวลาที่สัมพันธ์กับย่านของแต่ละคน ส่วนใหญ่มีประสบการณ์อยู่ในระดับปานกลางถึงระดับมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ Altman and Low (1992) โดยประสบการณ์ที่ยาวนานสามารถเชื่อมความรู้สึกกับสถานที่ได้ รวมถึง Levison, et al. (1978) เห็นว่าประสบการณ์ตรงกับพื้นที่มีทิศทางขนานไปกับความผูกพันและสำนักในถิ่นที่ 2) ด้านความเป็นเจ้าของ เป็นสิ่งที่แสดงถึงความคุ้นเคยและรู้สึกเป็นสมาชิกที่เกิดขึ้นทั้งคนที่อาศัยอยู่ในและภายนอกย่าน โดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาในส่วนนี้สัมพันธ์กับแนวคิดของ Hay (1998) เป็นสิ่งสะท้อนการดำรงอยู่แบบภายในซึ่งเป็นสถานการณ์เชิงลึก รู้สึกได้ถึงความเป็นสมาชิกในสถานที่นั้น รู้สึกรู้ว่าพื้นที่และชุมชนนี้เป็นของเราและเราอาศัยอยู่ในนี้ สิ่งเหล่านี้สามารถพัฒนาไปสู่การเกิดสำนักในการเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่นั้น นอกจากนั้น Scannell and Gifford (2010) เห็นว่าการเชื่อมต่อของคนกับสังคมเกิดขึ้นจากความรู้สึกถึงความเป็นสมาชิกหรือเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่ แสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงลึก 3) ด้านความผูกพัน ซึ่งความรู้สึกที่เชื่อมต่อกับพื้นที่โดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากถึงระดับสูงมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ Tuan (1974) การคาดการณ์ถึงความผูกพันเป็นเสมือนการสะสมความทรงจำ ประสบการณ์ ตลอดจนความภูมิใจที่ร่วมสร้างสถานที่นั้นขึ้นมา อีกทั้ง Lewicka (2010) ได้อธิบายถึงการอาศัยอยู่ยาวนานเป็นการคาดการณ์ได้ถึงความรู้สึกผูกพันกับสถานที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่นเดียวกับ Hidalgo, et al. (2001) เห็นว่าคนที่อาศัยอยู่ในสถานที่เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน แสดงถึงความผูกพันอย่างมากกับสถานที่แห่งนั้น 4) ด้านการมีส่วนร่วม จากผลการศึกษาพบว่าคนทั้ง 4 กลุ่มมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมของย่านโดยการเข้าร่วมและสนับสนุนในกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการเห็นความสำคัญของกิจกรรมภายใน

ย่าน สอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาของ Stedman (2002) ถึงการตั้งใจมีส่วนร่วมกับสถานที่ที่เป็นพฤติกรรมระดับสูงที่แสดงถึงความผูกพันมากและเป็นการเผยความสำคัญของสถานที่นั้นออกมา ซึ่ง Brown and Raymond (2007) เห็นว่าเป็นพื้นฐานของการเชื่อมต่อทางกิจกรรมที่ทำกับพื้นที่ สะท้อนถึงความสำคัญในการจัดสภาพที่ตั้งเพื่อรองรับจุดมุ่งหมายในการใช้งาน รวมถึงคุณภาพของสถานที่ทางประโยชน์ด้านสังคมและด้านกายภาพรวมถึงความพอใจ โดย Jorgensen and Stedman (2006) อธิบายว่าความสนใจที่จะเข้าไปปฏิสัมพันธ์หรือมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมเป็นความสัมพันธ์ด้านสังคมกับสถานที่ในเชิงลึก ดังนั้นการเชื่อมต่อกับย่านของคนในทั้ง 4 ด้านคือสิ่งที่แสดงถึงคุณภาพทางสภาพแวดล้อมทั้งทางสังคมและทางกายภาพภายในย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานีที่มีความสำคัญและมีความหมายต่อการดำรงอยู่ของคน

2. การดำรงอยู่แบบคนนอก (Outsider) ซึ่งมีสำนึกในถิ่นที่น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่มาจากภายในและภายนอกจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีรูปแบบของความสัมพันธ์กับย่านด้วยระยะเวลาอันสั้น ไม่ต่อเนื่อง และเกิดขึ้นเฉพาะในบางกิจกรรม ซึ่ง Relph (1976) เรียกว่าเป็นการดำรงอยู่แบบคนนอก แสดงถึงการเป็นปฏิสัมพันธ์กับสถานที่ในลักษณะชั่วคราว ให้ความรู้สึกรู้สึกว่าเป็นคนต่างถิ่นและเห็นห่างกับถิ่นเพราะมีช่วงเวลากับสถานที่ไม่มากนัก สอดคล้องกับการศึกษาของ Kaltenborn and Williams (2002) การคาดการณ์ถึงความผูกพันของคนที่ไม่เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับสถานที่ในระยะเวลานานสั้นไม่สามารถพัฒนาความผูกพันในระดับสูงได้

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษานี้เผยให้เห็นถึงคุณภาพทางสภาพแวดล้อมของย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานีและระดับทางสำนึกในถิ่นที่ของคนที่มีสัมพันธ์กับย่าน ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ประเมินและตรวจสอบคุณภาพของย่านในภาพกว้าง จึงไม่ได้สะท้อนรายละเอียดในมิติด้านอื่นๆ ในอนาคตการศึกษาทางความสัมพันธ์ของคนกับสถานที่จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาวิจัยมิติภายในสำนึกในถิ่นที่ด้านอื่นๆ ระดับเชิงลึก เพื่อขยายศักยภาพของทฤษฎีให้สอดคล้องกับการใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ทางความสัมพันธ์ของคนกับสถานที่ที่มีความซับซ้อนในมุมต่างๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง ความผูกพันสถานที่และสำนึกในถิ่นที่ในย่านการค้าเก่าเมืองอุบลราชธานี ซึ่งได้รับได้รับทุนสนับสนุนการเผยแพร่และตีพิมพ์จากศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

- Altman, I., & Low, S. M. 1992. **Place attachment**. New York: Plenum Press.
- Brown, G., & Raymond, C. 2007. "The relationship between place attachment and landscape values: toward mapping place attachment". **Applied Geography**, 27, 89-111.
- Canter, D. 1977. **The Psychology of Place**. Architectural Press, London.
- Cobb, E. 1977. **The ecology of imagination childhood**. London: Routled and Keegan Paul.
- Cross, J. E. 2001. "What is sense of place". **Research on Place & Space**. 2003.

- Hidalgo, M. C., & Hernandez, B. 2001. "Place attachment: conceptual and empirical questions". **Journal of Environmental Psychology**, 21, 273-281.
- Hay, B. 1998. "Sense of place in developmental context". **Journal of Environmental Psychology**, 18, 5-29.
- Jorgensen, B. S., & Stedman, R. C. 2006. "A comparative analysis of predictors of sense of place dimensions: Attachment to, dependence on and identification with Lakeshore Properties". **Journal of Environmental Management**, 79(2006), 316-327.
- Kaltenborn, B. P., & Williams, D. R. 2002. "The meaning of place: attachments to Femundsmarka National Park, Norway, among tourists and locals". **Norsk Geografisk Tidsskrift**, 56, 189-198.
- Levison, D. J., et al., 1978. **The seasons of a man's Life**. New York, U.S.A: Alfred A. Knopf.
- Lewicka, M. 2010. "What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale on place attachment". **Journal of Environmental Psychology**, 30, 35-51.
- Manley, S., & Guise, R. 1998. "Conservation in the Built Environment". **Greedy C & M. Roberts**, eds, 64-86.
- Montgomery, J. 1998. "Making a city: Urbanity, vitality and urban design". **Journal of Urban Design**, 3, 93-116.
- Najafi, M., & Kamal, M. 2011. "The concept of place and sense of place in architecture studies". **Journal of world Academy of Science, Engineering and Technology**, 56.
- Narsar, J. L. 1989. "Perception, Cognition, and Evaluation of Urban Places". **Public Places and Spaces**. New York and London: Plenum Press.
- Relph, E. 1976. **Place and placelessness**. London: Pion.
- Seamon, D., & Sowers, J. 2008. "Place and Placelessness". **Human Geography**, eds, London: Sage, 2008, 43-51.
- Scannell, L., & Gifford, R. 2010. "Defining place attachment: A tripartite organizing framework". **Journal of Environmental Psychology**, 30, 1-10.
- Shamai, S. 1991. "Sense of Place: An Empirical Measurement". **Geofmm**, 22, 347-358.
- Shamai, S., & Ilatov, Z. 2005. "Measuring Sense of Place: Methodological aspects". **Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografi (TESG)**, 96(5), 467-476.
- Shuhan, S., & Norsidah, U. 2008. "Making place: The role of attachment in creating the sense of place for traditional streets in Malaysia". **Journal of Habitat International**, 32, 399-409.
- Stedman, R. C. 2002. "Toward a social psychology of place: Predicting behavior from place based cognitions, attitude and identity". **Environment and Behavior**, 34(5), 561-581.
- Stedman, R. C. 2006. "Understanding place attachment among second home owners". **The American Behavioral Scientist**, 50, 187-205.

- Steele, F. 1981. **The sense of place**: CBI Publishing Company, Inc.
- Tuan, Y. F. 1974. **Topophilia: A study of Environment Perception, Attitudes and Values**.
New York: Columbia University Press.
- Tuan, Y. F. 1980. "Rootedness versus sense of place". **Landscape**, 24, 3-8.

